

V Bratislave, 1. júna 2023

Vážená pani ministerka Soňa Gaborčáková,

dňa 12. mája 2023 zverejnil Výbor OSN proti mučeniu Súhrnné pripomienky k štvrtej periodickej správe o Slovensku¹. **Vo svojich pripomienkach vyjadruje znepokojenie nad vysokou mierou inštitucionalizácie ľudí so zdravotným postihnutím na Slovensku.** V uvedených odporúčaniach sa pridáva k ďalším medzinárodným organizáciám, ktoré **príamo vyzývajú Slovenskú republiku k pokračovaniu a aktívnej implementácii procesu deinštitucionalizácie (bod 20 písm. c).** Zistenia orgánov OSN potvrdzujú naše obavy a vyjadrenia, ktoré sme adresovali členom Vlády Slovenskej republiky v januári 2022 v **Otvorenom liste k situácii v sociálnych službách**².

Pozitívne vítame vecné nastavenie a podporu komunitných služieb v Pláne obnovy a odolnosti, ktoré je orientované na plnenie záväzkov vyplývajúcich z Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (ďalej len „Dohovor“), ktorý Slovenská republika prijala v roku 2006 a ratifikovala v roku 2010. Napriek tomu **je však proces deinštitucionalizácie a transformácie sociálnych služieb pomalý a nedostatočný.** Vnímame, že proces – akokoľvek dôležitý pre zaistenie dôstojného života pre všetkých ľudí so zdravotným postihnutím na Slovensku – nemá doposiaľ jednoznačnú a stabilnú podporu politickej reprezentácie. Zarážajúce je, že proti tomuto procesu, ktorý má potenciál radikálne zlepšiť životné podmienky tisícov ľudí v tej najzraniteľnejšej situácii vystupujú niektorí predstavitelia samosprávnych celkov, VÚC či dokonca organizácií, ktoré majú zastupovať poskytovateľov sociálnych služieb. Aktuálnym a smutným príkladom je vyjadrenie vedenia Asociácie poskytovateľov sociálnych služieb z 18. mája 2023: *„Súčasnú vedenie APSS v SR nie je milovníkom deinštitucionalizácie, lebo podľa vzoru vyspelého sveta chápeme, že kvalita sa dá robiť aj v budove s väčším počtom klientov.“* A rovnako: *„Súčasnú vedenie APSS v SR nikdy nebolo, nie je a nebude za znevýhodňovanie tých druhov služieb kde je viac prijímateľov, lebo súčasnú vedenie APSS v SR je presvedčené, že iba viac klientov v jednom druhu služby prináša pre poskytovateľa a napokon aj jeho zamestnancov a klientov finančnú a personálnu efektivitu.“*³

My nižšie podpísaní zástupcovia organizácií občanov so zdravotným postihnutím, poskytovatelia sociálnych služieb, profesionáli a odborníci v sociálnej oblasti, zástupcovia akademickej sféry, zásadne nesúhlasíme s uvedenými vyjadreniami.

Implementácia procesu deinštitucionalizácie je ľudskoprávny proces, ktorého hlavným cieľom je presadzovanie základných práv všetkých občanov (so zdravotným postihnutím), a konkrétne aj záväzkov vyplývajúcich z článku 19 Dohovoru. Zároveň je nutné si uvedomiť,

¹https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2FCO%2F5VK%2FCO%2F4&Lang=en

² https://www.peticie.com/otvoreny_list_k_situacii_v_socialnych_slubach

³ Zdroj: E-mail: Info členom. 18. máj 2023.

že Slovenská republika má právnu povinnosť deinštitucionalizovať a tejto povinnosti nie je možné sa zbaviť, ani nie je možné ju obchádzať.

Sociálne služby sú jednou z foriem podpory občanov so zdravotným postihnutím a seniorov a majú byť poskytované v súlade so základnými ľudskými právami.⁴ Medzi tieto práva náleží aj právo na takú sociálnu službu, ktorá bude dôstojná a bezpečná. Podľa medzinárodného konsenzu, sociálne služby poskytované v ústavnom prostredí, akokoľvek humanizovanom, tieto kritéria nenaplnia.

Občania so zdravotným postihnutím a seniori sú tým najdôležitejším a kľúčovým subjektom pri poskytovaní sociálnych služieb. Z týchto dôvodov sú pre nás neprijateľné vyjadrenia a stanoviská, ktoré kladú dôraz na ekonomickú efektívnosť a z človeka robia číslo v tabuľke. Takýto jednoduchý utilitárny prístup je nutné odmietnuť, pretože v moderne spravovanej spoločnosti, ktorá má byť citlivá na zraniteľnosť druhého nemá mať miesto. Starostlivosť o druhých nesmieme redukovať na kategórie efektivity a účelovosti. Ide nielen o etickú povinnosť a o zdravý rozum, ale v konečnom dôsledku je iba chladný ekonomický prístup v rozpore s medzinárodnými ľudskoprávnymi záväzkami Slovenskej republiky v oblasti práv občanov so zdravotným postihnutím. **Centrom sociálnych služieb musí byť v prvom rade ČLOVEK a nie „finančná a personálna efektivita zariadenia.“**

Zároveň si dovoľujeme upozorniť na neodborné a zavádzajúce tvrdenia o tom, „že kvalita sa dá robiť aj v budove s väčším počtom klientov.“ Vedecké a odborné výskumy dlhodobo (už od 70.tych rokov minulého storočia) pravidelne potvrdzujú, že veľkosť zariadenia sociálnych služieb má zásadný vplyv na kvalitu života občanov so zdravotným postihnutím a seniorov, a tým pádom aj na kvalitu samotnej sociálnej služby (bližšie v poznámke pod čiarou).⁵

⁴ § 6 a § 7 Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

⁵ „Celkové zistenia do značnej miery potvrdzujú predpokladanú teóriu, že veľkosť je faktorom kvality a menšie zariadenia prinášajú najpriaznivejšie výsledky. Štúdie využívajúce viacero ukazovateľov kvality služieb priniesli konzistentnejšie výsledky v prospech menších zariadení, rovnako ako aj väčšina štúdií o dodržiavaní právnych predpisov.“ Baldwin, Richard; Chenoweth, Lynnette; dela Rama, Marie; Wang, Alex Y.. *Does size matter in aged care facilities? A literature review of the relationship between the number of facility beds and quality*. Health Care Management Review 42(4):p 315-327, 10/12 2017. | DOI: 10.1097/HMR.000000000000116

Ďalšie príklady vedeckých a odborných štúdií potvrdzujúcich vzťah medzi kvalitou a kapacitou rezidenčných služieb:

Balla DA. *Relationship of institution size to quality of care: a review of the literature*. Am J Ment Defic. 1976 Sep;81(2):117-24. PMID: 788515.

Dalton-Locke C, Attard R, Killaspy H, White S. *Predictors of quality of care in mental health supported accommodation services in England: a multiple regression modelling study*. BMC Psychiatry. 2018 Oct 20;18(1):344. doi: 10.1186/s12888-018-1912-7. PMID: 30342501; PMCID: PMC6195958.

Killaspy, H., Cardoso, G., White, S., Wright, C., Caldas de Almeida, J., Turton, P. et al. (2016). "Quality of care and its determinants in longer term mental health facilities across Europe; a cross-sectional analysis". BMC Psychiatry, Vol. 16,

Tento fakt potvrdzujú nielen skúsenosti zo zahraničia, ale aj zo Slovenskej republiky - napríklad výsledky hodnotení pripravenosti zariadení zapojených do projektov deinštitucionalizácie, tragické udalosti - napríklad požiar v CSS Zátisie v Osadnom, ale aj aktuálne neodkladné opatrenia, ktoré udelila Inšpekcia v sociálnych veciach Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky⁶.

Kvalitné a na človeka orientované poskytovanie sociálnych služieb musí byť v súlade s článkom 19 Dohovoru a musí byť poskytované v komunitnom prostredí, ktoré si občania so zdravotným postihnutím sami zvolia. Toto sa dá dosiahnuť jedine aktívnym a efektívnym realizovaním procesu deinštitucionalizácie a transformácie sociálnych služieb, **a predovšetkým zapojením občanov so zdravotným postihnutím do riadenia a spolurozhodovania v týchto procesoch.**

Opätovne chceme našim vyhlásením a listom upozorniť na najzraniteľnejších občanov, odkázaných na sociálne služby, ktorí si svoje práva v tejto chvíli nevedia vymôcť, napriek tomu, že majú zaručené rovnaké šance na dôstojnosť a právo nebyť vystavení ohrozeniu na živote. Na tento fakt upozorňujú aj viaceré medzinárodné organizácie, vrátane Výboru OSN na ochranu proti mučeniu.

Preto sa obraciame na Vás, predstaviteľku vlády, aby sa oblasť sociálnych služieb stala jednou z priorít. Už nie je na čo čakať.

Ako prvé Vás chceme požiadať:

- **aby ste jasne verejne vyjadrili podporu týmto nevyhnutným systémovým zmenám v sociálnej oblasti**
- **aby plánované zmeny a reformy v sociálnej oblasti boli realizované efektívnejšie a rýchlejšie**
- **aby sa otvorila odborná diskusia o týchto komplexných zmenách, kde budú okrem odborníkov, zástupcov samospráv, zastúpení aj občania so zdravotným postihnutím a ich príbuzní a blízki.**

Knapp M, Beecham J, McDaid D, Matosevic T, Smith M. *The economic consequences of deinstitutionalisation of mental health services: lessons from a systematic review of European experience*. Health Soc Care Community. 2011 Mar;19(2):113-25. doi: 10.1111/j.1365-2524.2010.00969.x. Epub 2010 Dec 10. PMID: 21143545.

Steele L. *Dementia: The International Journal of Social Research and Practice Book Review*. *Dementia*. 2022;21(1):355-358. doi:10.1177/14713012211052709

Knapp, M., Cyhlarova, E., Comas-Herrera, A., & Lorenz-Dant, K. (2021). *Crystallising the Case for Deinstitutionalisation*. London School of Economics and Political Science.

a mnoho ďalších.

⁶ <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/inspekcia-socialnych-veciach/vysledky-inspekcej-cinnosti/rozhodnutia/oblast-poskytovania-penaznych-prispevkov-kompenzaci-u-socialnych-dosledkov-tazkeho-zdravotneho-postihnutia.html>

Veríme, že toto sú prvé kroky, ktoré je nevyhnutné urobiť, aby sme mohli priniesť lepšie a kvalitnejšie podmienky života ľudí odkázaných na pomoc a podporu iných.

S úctou,

Agentúra podporných služieb Žilina, *PhDr. Soňa Holúbková*
Asociácia organizácií zdravotne postihnutých občanov SR, *Mgr. et. Mgr. Marek Machata*
Asociácia poskytovateľov a podporovateľov včasnej intervencie v SR, *PhDr. Erika Tichá PhD.*
Athéna, o.z., *PhDr. Katarína Moncoľová*
Betánia Senec, n.o., *Mgr. Jana Šuranová*
CEDA – výskumné a školiace centrum bezbariérového navrhovania, *doc. Ing. arch. Lea Rollová, PhD.,*
Domov sociálnych služieb, Ladomerská Vieska, *PhDr. Miroslava Urblíková*
Domov sociálnych služieb Slatinka, Lučenec, *Mgr. Renáta Šimová,*
Domov sociálnych služieb Prameň, *Petra Petříčková*
Forum for human rights, *JUDr. Maroš Matiaško LL.M.,*
Fórum pre pomoc starším – národná sieť, *Ľubica Gálisová*
Hotel Bivio, *Andrea Joštová*
Inclusion Europe /BE, *Mgr. Milan Svěřepa*
INKLUB, Košice, *MUDr. Marcela Strhárska*
Krajské autistické centrum Prešov, n.o., *Mgr. Eva Turáková*
Liga proti reumatizmu na Slovensku, *PhDr. Jana Dobšovičová Černáková*
Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR, *RNDr. Branislav Mamojka, CSc.,*
Nezávislá platforma SocioFórum, o.z., *Mgr. Lýdia Brichtová, PhD.,*
Organizácia muskulárnych dystrofikov, *Mgr. Andrea Madunová*
Otvorme dvere, otvorme srdcia, o.z., *Laura Kundrátová*
Platforma rodín detí so zdravotným znevýhodnením, *Ing. Monika Fričová*
Rada pre poradenstvo v sociálnej práci, *Mgr. Lucia Cangárová,*
Sapling, o.z., *Róbert Furiel*
Slovenská únia podporovaného zamestnávania, *PhDr. Viera Záhorcová, PhD.,*
SOCIA - Nadácia na podporu sociálnych zmien, *Mgr. Vladislav Matej, PhD.*
Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, z. s., *Camille Latimier*
Spoločnosť Downovho syndrómu na Slovensku, *Mgr. Mária Srnáková, Ing. Róbert Lezo*
Spoločnosť psoriatickov a atopikov, *Ľubica Bergmannová*
Stacionár NÁŠ DOM n.o., *Mgr. Anna Balažovičová*
Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska, *Ing. Tatiana Winterová*
Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím, *JUDr. Zuzana Stavrovská,*
Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR, *PhDr. Iveta Mišová,*
ZPMP Echo Bratislava, *Elena Srnánková*

ZPMP v Nových Zámkoch, *Mgr. Anita Nagyová*
ZPMP pri DSS Prameň Banská Bystrica, *Anna Hermanová*
ZPMP v Prešove, *Viera Randová*
ZPMP v Trenčíne, *Ing. Dušan Fabian*

Doc. PhDr. Peter Brnula, PhD. – vysokoškolský pedagóg;
Ing. Elena Blahová, štátny zamestnanec;
Mgr. Ivan Blaho, výsluhový dôchodca;
Ivan Blaho st., výsluhový dôchodca;
Michal Blaho,
Dagmar Blažeková
PhDr. Miroslav Cangár, PhD. – vysokoškolský pedagóg;
prof. PaedDr. Martin Golema, PhD. – vysokoškolský pedagóg;
Emília Golianová
prof. PhDr. Marta Horňáková, PhD., vysokoškolská pedagogička;
Mgr. Anna Chalachanová, PhD. – vysokoškolská pedagogička;
Anna Králiková, dôchodkyňa;
Lesana Kralovičová;
doc. PhDr. Slavomír Krupa, PhD. – expert na sociálne služby;
Zuzana Majerčíková
PhDr. Mária Nádaždyová, expertka na sociálnu oblasť;
MUDr. Petr Nawka – lekár, psychiatier;
Anna Podlesná, špecialistka na zamestnávanie ľudí so zdravotným znevýhodnením;
MUDr. Darina Sedláková, MPH. lekárka;
Mária Sedmáková
Mgr. Ľubica Vyberalová
Mgr. Katarína Zjavková – sociálna pracovníčka,

Kontakt:

RNDr. Branislav Mamojka, CSc. Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR, 0905 469 651

PhDr. Iveta Mišová, Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR, 0905 709 557

Mgr. Lýdia Brichtová, PhD., Nezávislá platforma SocioFórum, o.z., 0949279962

e-mail: otvorenylist2023@gmail.com

Na vedomie:

Prezidentka SR, Zuzana Čaputová

Predseda vlády SR, Ľudovít Ódor

Podpredsedníčka vlády pre Plán obnovy a odolnosti a využívanie eurofondov, Lívia Vašáková